מסכת דרך ארץ

לאופירה ולתיאטרונים

מאת ר׳ **עזמות**

הקדמה

אמר המחבר: מכיון שזכינו למיני הבורים הדשים כגון, מסכתא „כיצד מקדים" של אגדתי ומסכתא „פרספקטיבות של אורי צבי גרינברג וגם ידהן חדש ל„תי־אטרון ואמנות" ביפו, ע״כ נתישבתי בדעתי: למה לא תהיה לנו גם „מסכתא דרך־ארץ", המלקת בקרבה כל מיני מדות טובות ומנהגים ישרים ושאר דברים מועילים, כדי שידעו הבריות כיצד להתנהג בנימוס ובד״א באופירות ובתיאטרונות, גם בספרות ובעתונות, בחברה ובדהוב ושאר המעלות. ובכדי לזכות את הרבים נסיתי את הנוצה והתחלתי מעלה על הכתב כמה וכמה „נמוסים" שלנו בגין זה, ובעזה״י עלה בידי לחבין לתלמידי החביבים את הפרק הראשון של מסכתא דרך־ארץ, לאר פירה ולתיאטרון כגון „בלשאצר" ו„היהודיה" הבעל״ט ואפילו לנשפים ולקונ־צרטים ומתם אכפות ואזכרות בתיאטרון „ציון", וא״ה בשעורי הבאים אשים לפ־ניכם את שאר הפרקים, כגון „שהלכתם עם הנחות הגר״ז, (הגאון ר׳ עזמות) וכן הראוי שלא לילך עליהם הכישלון כמעשה הדור הזה, ולהשומע יזנעם!

פרק ראשון

ראשית הכמה — ישתדל הקהל, שהמ־נצה על הגניגות באופירה, או הבדרית בקונ־צרט וביחוד משהקי הבכמה יעמדו ויהכו להם בשעת הפתיחה: אה במקלו. זו בקשתה ואלה בפיות פעורים — לכתפ״ח ר ב ע ש ע ד שיגמרו כלם ל„התפקם", כלו־מר: לשבת על מקומותיהם, וביחוד עד שיגמרו הסדרנים מסרוצותם באולם. והיחיד־רין נוהגים להמשיך את הענין ולהשתחות את גוליגין במקלו עוד יותר — „אין דבר, הוא יוכל לחכות!" — ביחוד בשעה שהנציב ואורחים חשובים נמצאים באולם, כנראה, כדי להרבות את כבוד ישראל בעמים...

*

הואיל ואין בעיר קדשנו מקומות טיו־לים בלא אבק ובלא סכנת־נפשות מפני האוטומובילים של בני־דודנו, כמו למשל בשב״ק בדהוב יפו, —ע״כ תקנו חכמים לחר־בות בטילים על היציע שבתיאטרון, הן לפני החצגה והן לאחריה וביחוד בשעת ההצגה. הטיול צריך להיות, כמו שנאמר: „הלך וטפח וברגליהן תעכסנה", כדי לתר־סיף לוית־הן לתזמורת של האופירה. מהראוי לתקע מסמרים עבים בעקבי הנעל של הזר לוצים, בשביל העליות והירידות על מדרגות העץ, כי הקול יפה לזמירות...

*

אל תשבחו למען השם להזדיין בבית־כם ולמלאת את כיסיכם הבעונים וגרעינים וכל מיני פיפ־יטאם, ובפצה מפצחים בקול רנה ביחוד בשוורות האחרונות והקא ברג־עים הבי טרגיים, בשעה שכל האולם שרוי בחצי אפל והמתפעלות גדולה... גלי הקלי־פות ישאירו על הרצפה לכ־ נ ו י או ישמשו לתכלית שונות, כגון: זריקה בחושך לתוך צוארי השכנות וכיוצא בזה...

*

בעלי הנפש היפה נוהגים לאכל מנה יפה של בצל ושום ירוק לפני צאתם לאופירה, כדי להנעים את האטמוספירה סביבם. בעל־השום ישתדל עד כמה שאפשר להכנים את ראשו ורובו בין הבריות, ובמקום שנים יהיה הוא השלישי...

*

מוכרי הגזוז והשוקולד יכוונו את עצ־מם לקריאת: „בורדי־גזוז!" ו„שוקולט!" סמוך לתורת המסך וביפה רגע אחר קודם נפילתו, בכדי להשרות על הקהל רוח המו־סיקה והשירה תומ״י. הרשות בידם לוהר ליף את היוצרות, דהיינו: מי שיש לו גזוז יצעק „שוקלט!" ומי שיש לו שוקולד יצעק „בורדי־גזוז!" ובלבד שקולם יתאים אל קולות המזמרים על הבמה.

הרבה דברים בגולם והלופיהן בתלמיד־חכם: גולם עומד בדהילו ורהיטו בשעת השירה והנגינה של ה„תקוה", הזימנו הלאו־מי שלנו, מה שאין כן בת״ח, שהוא יושב מטומר על מקומו כתרנגול אחוז בתיפנוטיקה או שהוא נותן את הדבוש על ידי אשתו לרבות ע״י שכנתו הנאה ומשמשה.

גולם נכנס לאולם בהשאי עקב בצד אגודל כעין „מקדש מעט" ויושב על מקומו דוקא בפי הבריטים שלו עד גמירא. תלמיד־חכם נכנס בקולי־קולות ובפסיעות גסות, ומשנה מקום ומשנה מול עדי הגיעו ל„מו־רח" ומחמדדרן עולים ישר בהוצבה לעילא ולעילא במקום הסדרנים הצעירות. וכשבא בעל המקום וכדטיטו בידו, לתלמיד הכם עו־שה עצמו תחילה כאלו־לא־ידע, ואולם כש־הלה עומד ותובע בפה אותו מקום דוקא, הוא צועק אליו כלומר: אל בעל הבריטים — בחוצפה: „עור - מעט ואקרא את הסדרן!"...

גולם יושב בשעת ההצגה בשתיקה יפה, כאלם לא יפתח פיו, ועושה אזנו כאפרכסת לשמע אל הרינה ואל הנגינה, ות״ח מרבה שיחה עם חברו בכל מיני ביזנים, בהברו אמרו על וחמר באשת חברו, וצעירים וצ־עירות מספרים זע״ז באהוה וברעות מאחורי הכלונסאות... ומעטה בצעיר אחד מתולתל שישב בשעת ההצגה על יד צעירה והתחנן לפניה שתנשא לו. נזעקה השכנה שלפה ומראה מתוך אי־סבלנות: „נו, גברתי, הלא תתחתני עמו כבר, כדי שנוכל לשמוע את ג׳יוריני!"...

בקיצור, גולם מזדרן לבוא הוא וכל בני ביתו אל ההצגה בדיוק וביפה רבע שעה קודם, כדרך הנויים, ות״ח משתדלים לאחר, כדרך הגדולים שלנו, והמסגרים הנשארים בחוץ יחדעים לכוון את השעה ואת הרגע המדויק לדפיקת על הדלתות, דהיינו: וב־שעת ה„אריה" הגדולה, בשנשמתו של המו־מר יוצאת ממש וקול דממה דקה באולם, ואז נוהגים להכות על הדלת בחוץ לא רק באג־רוף רשע אלא במקל עבה — ממש כשוט־רים מס״ד על ראשי אחב״י בשמעון־הצדיק — ויש מהני ברוני שנוהגים להשתמש גם בפחים כדי לעשות רושם...

*

האטיקטה דורשת מאת אחינו המתאני־גלים, שיביאו עמם אל התיאטרון את „הבהרן" הנאמן, אבל בתנאי שילמדו אותו את הפסוק מן הזמוש: „לא יהרוץ"...

ומי שלקח לא עליכם בקוצר תראיה או שכבדו אזניו משמע, ישתדל לשאל פרושים משכנו הישוב אצלו, כלומר כשורה הרביעית שלאחריו או שלפניו ויקבל פרוש המלות בקול רם. אפשר לבאר בכל לשון וביחוד בפולנית וברוסית ואפילו בז׳רגון, כמו בחגיגת הפיום של ה„מורחי". ומעשה באחד ממנהיגינו — „מי שהיה" — שישב בשורה הראשונה בנשף „הסופר והאמן" וספר עם שכנתו בלשון־הקדש שלו אוריכא, כלומר בתוספת, ונמצא „שקע" אחד מגדוד „קנאי השפה העברית", שהניש להם פתקא: „עברי, דבר עברית!", מה עשו? — נטלו את הפתקא בידם, הביטו בה רגע, והתחילו מיד מדברים ביניהם—ש ו ב ר ו ס י ת!..

בכתב שבעולם, לומר אדם את תכו האופירה בביתו כדי שידעהו קודם, ואצלנו אין הקהל צריך לבוא אל האופירה כדי לשמע את נעים זמירות המשוררים, כי אם לקרא את הליברטות הנפלאות וביחוד להפך את הדפים בבת אחת בקול משק הגשם בידו. ומעשה בכרכת אחת שישבה על ידי ב„דיקולטה" ר״ל ובהלה מקול „הגשם" הזה ואמרה פתאום: „אוי לי! אין אשוב הביתה בלי מעיל גשם?"...

*

אמר עזמות: הרוצה לפקח או להתעטש באופירה אל נא יעצר את עצמו הלילה, מפני פקוח נפש, שהוא דוחה את האופירה, אר־רבה. גוהקין ופוהקין וגורפין את החכם באולם בקול תרועה, ואין להתכיש חלילה, כי סו״ם הרינו ממצאים בין אנ״ש...

ואם תקפך באמצע בולמוס השעול, אל תתאפק, ורצוי שכל הקהל יצא אחריך בשעול בכל האולם, כעין מקהלה והתחרות בבמה. כ״כ אין מקפידין על רגלי השכנים הרבות השכנות הן ביציאתכם והן בכניסת־כם זמותר להטריחם בכל עת — הלא שלמת בער מקומך!

*

אין משגיחין על מקרא שכתוב בפרוש באולם ושהוי על גבי לבן: „אסור לעשן", מפני שזוהי בבחינת „הלכה ואין מורים כן", כי מה זה גרוע, למשל, מעשן בשבת־קודש?.. ובכדי שלא לחלל את התיאטרון בפרהסיא, נוהגים לעשן מתחת לספסל עם לקוי־המאו־רות ולפזר את העשן בטפחת או במצנפת, ואח״כ הוא מתמר ועולה כערפלי־טהר באו־לם כדי לזכך את קול המזמרים וביחוד כדי להבליט את הצבעונין שעל פני הנשים...

*

הסדרנים יזהירו את כל הקהל שבפרט את הצעירים והצעירות שבאולם, כי מיד בראותם על הבמה איזה מכיר שלהם שיצא לשם הברזת או סתם משרת שעלת לימול בסא מעל הבמה — יקבלו אותם בתחיאות־כפים רועשת ובקריאה „היזר!"

כ״כ ידרשו בכל תקף מאת הנהלת התיאטרון לבלי למכר את הסדרטים הרא־שונים, כדי להושיב את צעירותיהם אז את עצמם. בעלי הסדרטים אינם חולים לעמוד על רגליהם ולקיים מה שנאמר: נסיב פת־קא ראשונה ונהות דרגא"... ומעשה בסדרן אחד שצעק להברו בעידנא דריתחא: „אם תוציא את צעירותי, אגרש את צעירותיך!"..

ולמען הסדר, ישתדלו הסדרנים לדרש בדטיסים לאו דוקא מאלה שעין להם, אלא מאלה שבדטיסים בכיסם, כלומר ש ז ש להם, ולתכלית זו עליהם להעמיד מבאן ומבאן סדרנים הדשים, כדי שיתקפו את ה„זייצ׳־קעס" (מחוסרי־הכדטיסים) כגון: גולינקין, מלניק, נגסין טוב וכדומה, וטובת הענין דור־שת, שיעמידו סדרניות צעירות בשורות הראשונות, כלומר אצל כסאות־הכבוד...

*

כשהנואם גומר סו״ם את נאומו אל ירד מעל הבמה אפילו כש„המכבי" עושה שם תרגילי־התעמלות, אלא שהוא פורש לצדדין ויושב בין הקלעים וגבהו בכל פעם, והדוקטור בנשף „הסופר והאמן" יוכיח!.. ומעשה שהיה ברקדן הבלט של „היהודיה" בת״א, שפשט את הרגל ער־לארגון של הלחשן וטפח על פניו, וחלה ברח כאמצע עם ארגון על ראשו, הקהל צחק, והרקדן המ־שיך את עבודתו הלאה...

וראו מה בין בני לבן חמו: הם, בני עשרת־השבטים ושאר הגויים האירופים למיניהם, יושבים בחשאי ומניחים למזמרים לשיר לבדם ולמנגנים לבדם בעצמם על כל הכלים, ואחב״י רחמנים בני רחמנים, מביון צע השירה, כשהמזמר או המנגן מפסיק לשעה קלה לצרך הנגינה או לפוש רגע, ודרדן למי חא כף ברעש גדול, ולקרא „הברן" (לא בז׳רגון!) כדי להראות גודל מביונות וב־עיקר כדי לעודד את המשחקים. ומרב חת־פעלות נוהגים לצפצף למשחקים בשריקה גדולה, בדרך השקצים המצפצפים בראי־נע בחשך, בשעה שאיזו גבורה מופיעה לפניהם שלא בדרכה...

ועצתי אמנה גם לתלמידותי שאינן מבינות עברית לבל יבינו אם שהן עיפות פשוט מחבירות ביום ומהנאומים בנשף שתבאנה עמן כרים קטנים למראשותיהן ולתחלומות נעימים. הנהלת התיאטרון החליטה לשם זה, להכין מטות באולם בשביל ההפסקות הארוכות, וקול נהירת הגברות השמנות ביחוד, נאה ומתאים יפה יפה לאו־פירה, בירעוע...

*

ולסוף, אל ידמה הקהל, שצריך לחד־תק אל האולם רק בכניסה, אלא גם ביציאה, בהולין ודהופין ובהפזון גדול כיוצאי מצרים. וכמוך לציאתם, מצוה לחרף את המשח־קים ולמתח עליהם בקרת קשה, כדי להראות את מבינותם במוסיקה ובקיאותם בהיכל השירה. והעיקר צריך לזרק שמות הגדולים בגון: „אה, שארוזי!" אוי, באטיסיני!" ושאר מיני שמות מן המפורסמות, כדי להפתיע את הבריות. ואחר תצגת „בלשא־צר", למשל, אפשר להתחפך רק במלה זו: „אכספרסיוניזם" ולעשות בשעת־מעשה מין העויה כזו, שהיא נשמעת לתריאנפני, כלו־מר: „מי יודע?".. ומביני־דבר צריכין לחקות את המבטא העברי המזרחי של המי־שחקים ולומר כמש בבניסיני בשעתו על הבמה: „כ — ס ד (הסד), ארוני ה מ ל ה! (המלך)"... ומעשה במטרוניתא אחת, מ„ה־אינטיליגנציה" שלנו בבית־הבהרן שענתה לשואליה כפני מה לא מצאה לנחוץ לנסוע אל הקונצרט של המומר המפורסם שלנו חיים וינברג: „אה, מה? — היא אומרת בעקיפות השפתים לאות של אכזול גמור— איזה צעיר ירושלמי מ„תוצרת־הארץ", בודאי ח ז ן!...

*

ושוב מעשה ביהודי אחד שנפגש בגו־ליגין, ברחוב, הקעמידו בדרך ואמר לו:

— ארוני הוא מר גוליגין? טוב שמצא־תיו: דבר גדול עשה כמודע באופירה שלו ואסיר תודה אהיה לו תמיד.

— האם כמודע בקר את האופירה? —

שאל גוליגין.

— לא! — ענת היהודי — אבל אשתי הלכה תמול אל החצגה והיתה לי מנוחה לשלש שעות רצופות...